

691

J. N. D. N. I. C.
DISPUTATIO ETHICA
De

PRINCIPIIS ACTIO-
NUM MORALIUM

Q U A M

*Ex consensu & suffragio Amplissimæ
Facultatis Philosophicæ in Regia
Aboënsi Academia*

S U B P RÆSIDIO

P RÆCLARISSIMI V I R I .

DN. M. AXELII Kempes/
Philosophiæ Practicæ & Histor.
Professoris ordinarij Celeberrimi ,
Præceptoris ac Promotoris omni
observantia genere æternum colendi.

*Pro summis in Philosophia honoribus & pri-
vilegijs consequendis modestè Erudito-
rum censuræ subiicit.*

ERICUS E. FALANDER.

*Addiem 2. Decemb. Anni 1665 in Auditorio
superiori & maximo, horis solitis.*

A B O Æ,

Excusa à PETRO HANSONIO A. T.

1665

Ericus

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

IN NOMINE S. S. ET INDIVIDUÆ
TRINITATIS.

INTROITUS.

Dhilosophiæ illam par-
tem dum inspicio,
quæ Moralis vulgò
audit, quamq; animi
medicinam recteq; vivendi di-
sciplinam passim nominat Ci-
cero, in cuius laudes descendere
hic instituti non est mei,
cùm vino vendibili suspensâ he-
derâ non sit opus, varia inibi,
jucunditate pariter ac utilitate
plenissima, ingenuoq; dignissima
ingenio, sese offerunt mihi. In-
ter hæc verò, doctrina de acti-
onum humanarum principijs,
maximè digna visa, in quâ, quod
in me est tenuis ingenij hac vice

A

exerceat

696. exercecerem. Non quod mihi præsumam, mearum esse virium accurate totam hanc tradere, est enim res non parvæ difficultatis: Sed ut mandato Amplissimæ Facultatis Philosophicæ, Constitutionibusq; obtemperem Academicis. Placet itaq;, habita ratione temporis & instituti, nonnulla prædictæ doctrinæ momenta excerpere, eaq; publicæ disquisitioni submittere. Tu interim Lector benevole, candide omnia interpretare.

THESES I.

De principijs moralium actionum nos acturos pollicebamus; cùm verò actiones duplicis sint generis, ^{secundum} Interiores & Exteriores, harum principia recensebimus, utpote quæ in lumen exeunt & oculis hominum subjiciuntur. Sed nec hæ unius generis; ipsa vocantur. *Let. p. 27. ap. 6.*

597

generis; sunt enim, prout ab Ethicis docetur & Ictis, invitæ aliæ, aliæ ^{vid. Ethic.} Spontaneæ, Mixtas, vel sola hac ratione, quod actiones Morales secundum circumstantias potius quam substantiam estimandæ sint, ad Spontaneas referimus, nos vero de spontanearum solùm actionum principijs hic inquiremus. Sunt namq; illæ, invitæ sc. moraliter nec bonæ nec malæ, cum omnis actionum bonitas ac malitia, moralis nempè, (de transcendentali ista bonitate jam non sermo,) ab animo estimanda sit, non ab ^{vid. Apud Ethic.} opere aut eventu. Actiones præterea, quæ in Ethicis spectantur, vel laus vel vituperium, præmium vel poena sequitur, quod tamen de invitatis, quâ talibus, asseverare vix possumus. Solas ergo spontaneas actiones considerationis esse Ethicæ directè, cum Burgersdicio statuimus.

THEISIS II.

Harum autem Principia actiones ^{deinde à voluntate propria} sunt elicite. Quæ vel ad eam ani-

ma

698. mæ partem pertinent, quæ per se ratione prædita est, & vel ad intellectum, puta practicum, spectant, vel voluntatem: vel ad eam, quæ cum sua naturâ expers rationis est, aliquo tamen modo rationis fit particeps, quæ pars appetitus est sensitivus, & sunt hæc *principia* sc. *πάθη* seu affectus, qui à nobis, non nisi quatenus in homine reperiuntur, considerantur, & id quidem hic non quatenus materialiter & per corporea organa se exerunt, vel in animæ facultate nudè consistunt, quomodo Physicæ sunt considerationis, sed quatenus ex his, absq; prævia deliberatione & proposito antecedente resultant actiones.

THESES III.

Elicitas istas *actiones*, quas principia appellamus, quæ ad rationalem animæ partem spectant, cum Præclariss. Dn. Præside tres esse statuimus. *Consultationem, Electionem & volitionem* seu voluntatem, quæ tamen

tamen vox (voluntatis puta) non ~~est~~
ctum primum ipsam volendi dūrapur
sed actum secundum & ἐνέργειαν de-
notat. Sententiae actionum huma-
narum principia, Libertatis arbitrij
additione augentium ut subscribamus
impellentes non vidimus rationes. N.
 Nam quamvis dicant, voluntatis esse
 appetere bonum, libertatis posse eli-
 gere vel non eligere, hæc tamen duo
 indissolubili cohærent nexu; liberum
 enim arbitrium nihil aliud est, quāma
 modus quidam ipsius voluntatis, seu
 ipsa voluntas libera. Quare apparet
 voluntatem & libertatem voluntatis
 realiter inter se non distingui, licet
 operâ mentis nostræ concipi possit
 voluntas ut compositum ex subjecto
 & adjuncto, ex suo materiali & for-
 mali: illud est potentia, hoc poten-
 tiæ libertas, ut eruditè differit Præ-
 clariss. Præses Eth. c. 2.

THESES IV.

Numerum hunc principiorum au-
 gent adhuc nonnulli additione scientia,

100.

de quo sententiam nostram sequentibus explicabimus. Voluntatem quidem nihil velle aut appetere, sit nisi illud prius ab intellectu cognitum ipsiq; monstratum, largimur ultiro, sed an ideo *scientia* peculiare sit principium, est de quo dubitamus. Dicimus ergo intellectus Iudicium ut antecedens requiri, causam verò & principium esse negamus. Nam (1) non temerè augendus principiorum numerus. (2) non omne quod actionem antecedit, ejus mox est principium, cum aliud sit requisitum, aliud principium. (3) si scientia actionum nostrarum esset principium, sequeretur voluntatem liberè quid non appetere, quod absurdum. Quod si contrarium cai placuerit statuere, per nos licebit, sufficit nobis innovatorum nomen modestè effugere,

THESES V.

Iam ergo quid nostra sint principia explicabimus. Consultatio est ratiocinatio de medijs, quibus ad fi-

nem

701.

Ch. 6.
P. 27.
Ap. 14.

nem pervenitur. Consultatio me-
diorum tantum est, non finis. Finis
enim habet rationem boni, & est
per se expetibilis & naturalis, ut non
possit eum agens nolle, nec opus ha-
beat ulla consultatione, loquendo
de fine ultimo. Intellectus hic me-
dia non solum cognoscit & volun-
tati proponit, ne feratur in incogni-
tum, sed ea etiam inter se comparat,
& alia alijs præfert. hæc intellectus
actio ratiocinatio ista est, quam βέλευ-
σιν, seu consultationem hic appel-
lamus.

THESES VI.

Finitam consultationem Electio,
ut filia matrem, sequitur, quæ est
appetitio præmeditata eorum, que à
nobis fieri possunt. De ijs enim,
quæ in nostra potestate non sunt, ut
nemo consultat aut consilium capit,
sic & nemo ea eligit, sit nisi fatuus.
At cùm idem sit consultationis ac e-
lectionis objectum, media scilicet,
consultatio ab electione, "prout nec
hæc

702

hæc ab illa, iam non differet. Sed quamvis utraq, harum circa media versetur, alio tamen modo media sunt consultationis, alio Electionis objectum. Consultationis objectum incertum, Electionis definitum est & certum, utpotè cùm voluntas cōmodiora liberè amplectitur, ubi manifestum maximè cernere licet Consultationis ab Electione discrimen; quamvis etiam præterea distinguantur (1) subjecto, illa facultatis cognoscentis & intellectus, hæc appetētis seu voluntatis est. (2) Tempore, illa præcedit, hæc sequitur.

THEISIS VII,

Volitionem, præter supra tractata duo, principium esse actionum humanarum tam est certum, ut de eo ambigere facile quis non possit. Quod verò nos ultimo loco agamus de volitione, quæ tamen primo videtur ponenda fuisse, speramus nobis veniam dari, cùm utrumq; salvari possit, pro diversa volitionis consideratione.

Quate-

Quatenus enim finem solum respicit, primo potest collocari loco, prout verò media etiam, & ulterius adhuc corporis membra commovet ad consequendum finem propositum, non immerito consultationem & electionem sequitur. Est autem volitio boni cum rectâ ratione appetitio. Velut consultatio media tantum respicit, sic volitio præcipue finem, licet & media, sed secundariò, propter finem scilicet, velit. Fertur a. voluntas in finem, non quidem sine prævio iudicio, nihil enim voluntas appetere aut aversari potest, quod intellectus prius ipsi non monstravit, *supr. tb. 4.* Sed tamen sine prævia deliberatione. Cūm ergo judicium intellectus practici vel Absolutum sit, quod res in se, ac sua natura considerat, & decernit quid bonum sit, quid malum, vel Comparatum, quod res cum alijs rebus ac circumstantijs comparat, & decernit, quid melius sit quid deterius, unde apparent intellectum absolutè a-

liquid

liquid judicare posse bonum, quod
cum alijs collatum judicat esse ma-
lum, & contra, ut in mercatore, ob-
ortâ tempestate, merces ejcidente, &
patre familias unum ædificium, me-
tu majoris incendij, diruente, res est
planissima, sequitur Comparatum in-
tellectus judicium perfectius esse ab-
soluto.

T H E S I S VIII.

Promiscuè quidem termini hi-
voluntarium & spontaneum, ut idem
significantes usurpantur, quod ex
communibus loquendi formulis est
manifestum, in quibus significationis
nulla appetit diversitas. Accuratus
tamen loquendo, sequens inter hos
intercedit discriminem. Voluntas ho-
mini naturalis est & propria, sponta-
neum etiam certo respectu brutis &
infantibus competit. Nonnulla et-
iam sponte fiunt, quæ sola animi cu-
piditate fiunt, reluctantate interim vo-
luntate, quod videre est non solum
in incontinentे, sed & alijs quibus

con-

Spirimus
inter V. &
naturalis
ed Sponte
neum.

705

contingit illud Medeæ: *video meliora
proboq., deteriora sequor.* Quorum πρᾶσι
Eis Spontaneæ quidem sunt, voluntariæ tamen dici non merentur.

THEISIS IX.

Actum hactenus de principijs actionum spontanearum, quæ ad rationalem animæ partem spectant: agendum jam breviter in hac thesi de ijs, quæ ad partem naturâ sua rationis expertem pertinent, non enim sufficiunt priora ista tria, ad constitendum perfectum principiorum numerum, prout ex superiori Thesi colligere licet, & sequentia ulterius probabunt. sunt verò principia hæc affectus, quorum sedes appetitus est sensitus, quem supra partem animæ rationis expertem diximus. *Esse a. affectus principia patet; quia multa affectibus abrepti agunt homines, quarum actionum principia sunt sine dubio affectus.* De his a. nostrum erat hic loci esse sollicitos, actionum enim spontanearum principia nos tradituros

706.
dituros initio hujus disputationis pol-
licebamur, at tales esse $\pi\varrho\alpha\xi\epsilon\omega$ istas
nemo ibit inficias. Quod si $\pi\alpha\eta$ ra-
tionis fræno cohibentur, jam actio-
num nostrarum instrumenta potius
sunt quam principia. Tantum de af-
fectibus, scientificâ eorum tractatione
Physicis relictâ.

THESES X.

Actionum ergo nostrarum princi-
pia sunt $\varepsilon\varphi\eta\mu\iota\nu$, in nostra potestate;
quod si secùs res se haberet, jam o-
mne virtutis studium esset frustrane-
um, frustraneæ admonitiones omnes,
frustranea essent præcepta, at hoc
eorum nemo, quibus quid est sanæ
mentis, affirmare ausus fuit unquam.
Cum quorum principia in nostra sunt
potestate, ea etiam ipsa in nostra sint
potestate, & vicissim, quæ in nostra
sunt potestate, eorum etiam principia
in nostra erunt potestate. Prout ita-
què $\tau\omega\pi\varrho\alpha\xi\epsilon\omega$, sic & principiorū
sumus Domini. Est enim homo ve-
ræ

770 7.

ræ rationis particeps, E. & voluntatis,
& per conseq. principiorum actionum
humanarum. Præterea si ho-
mo per propriam suam naturam con-
sultat, deliberat, consilium suum mu-
tat, improbos damnat &c. erit etiam
particeps principiorum actionum hu-
manarum. At antecedens est verum
E. & consequens. Stabilimus insu-
per thesin nostram effato Jehovæ,
Gen. 4. sub te erit appetitus & tu do-
minaberis ipsi. Nemo a. nos hic pu-
tet rerum spiritualium ullam facere
mentionem. Ad astra recurrentibus,
præter tritum illud, *astra inclinant*
non necessitant, hoc opponimus: *a-*
stra causæ sunt universales, quæ par-
ticulares effectus determinare non pos-
sunt; Nec agunt astra directè in vo-
luntatem hominis. Temperamen-
tum corporis actionum esse principi-
um afferentibus, iterum distinctio-
nem inter inclinationem & habitum
opponimus, experientiamq; hic pro-
vocamus testem, quæ validè nostras

fuetus

non nihil
obj: respon-
sione —

708.
tuctur partes. Plures enim eodem
temperamento , diversimodè vide-
mus affectos, hosq; virtuti, vitijs illos
deditos esse , quod fieri non posset,
nisi principia actionum in eorum ef-
fent potestate. Stoicorum sententia
fato omnia subijcientium jam explo-
sa est dudum. Addimus ergo ulti-
mò , harum sententiarum ne ullam
quidem cum libertate arbitrij consi-
stere posse, at αὐτεξέσιον esse homi-
nem simpliciter necessarium est. Du-
orum enim alterutrum oportuit :
aut rationis expertem esse hominē, aut
si ratione sit præditus, liberū habere
arbitrium, ut loquitur Burgers. su-
pra, confer Th. 3. Quod si jam prin-
cipia & ipsæ πράξεις, ut dictum est,
in nostra sunt potestate, erunt &
hinc resultantes habitus. Atq; hæc
erant, quæ candido tuo judicio, Le-
ctor benevole, subijcere hac vice ,
habuimus in animo. Deus T. O. M.
studia omnium nostrūm in sanctissi-
mi sui nominis gloriam , Patriæ u-
sus

709

fus & Academiæ nostræ decus diri-
gat, cui cum filio & Spiritu Sancto
sit laus, honor & gloria in non
terminanda secula!

---

*In Eruditam & Inauguralem dissertationem
Viri Iuvenis Prastantiss. & Politiss.*

DN. ERICI ERICI FALANDRI,
Philosophiæ Candidati meritissimi,
de principijs actionum Moralium acute differen-
tis, Patriotæ & amici sincere dilecti,
terrasas

Almæ virtutis genetrix est *Actio cre-
bra*,

Est itidem fructus *Actio clara boni*.

Non est vita beata, caret quæ motib⁹ istis,
Mors hominis citiūs, vita vocāda siet.

Immortale puto est, lequeris quod doce
F A L A N D E R,

Vita probata bonis, ingeniosa probè.
Eximias dotes probat hæc satis *actio præ-
O salvus vivas, & redeasq; simul! (lens,*

Amicā mente & manu depropes-
ratum ab

A X E L I O Rempe Pol. & Hist.
Prof. P.

Sermone non potest terminari quantâ me
afficiat voluptate, quòd Tuam eximiam
virtutem laboremq; improbum, sequatur de-
cus, non gemmis nec pupurâ venale. Non
tu in inertia latitabas sepulcro; in sapien-
tia Olympijs certabas firenuè. Non aurum
summi materiam mali ardebas: Eruditi-
onem & virtutem veras legebas opes,
quas nec imber edax, nec aquilo impotens
ruere potest. Non Te atate tenerâ tur-
pium cupiditatum tenebat libido: Musis ju-
veniles annos haud infelix litabas va-
tes Ultimò virtutis nunquam viam deserebas
arduae, quâ Te deduxit fax honestæ mentis
gloria, senectutis nescia. Nunc ergo,
qua sudoris sequitur noctem, aspice honoris
auroram, opera qua refert q̄ labores, la-
titiae q̄ solatijs aspice meridiem. Aspice
obturatum invidis os lividum, ad properas
tas Parentibus q̄ amicis gaudiorum ferias
q̄ gratulationum solemnia, Tibi deniq; ipsi
überem fructum laboris, jucundamq; in-
dustriæ collectam propera messem. Facit
hic tuae manipulus felicitatis animorum in

vota

vota scintillare meum: Beet eum amplius
 Deus omnis prosperitatis, ut in cumulum ac-
 crescat! Vivas diu! Vivas felix plus vi-
 ce simplici! Intaminatus fulgeas honoribus
 quos nec innumerabilis annorum series nec
 ruga temporum nec vorax consumet vetu-
 fias. Vale!

GABRIEL TAMMELINUS.

Quicquid in hoc aeo, mortalis crima vi-
 Diluat, id faciet vita beata reor, (ta
 Sed nisi mortales ratio moderabitur ausus

Hujus vix fiet copia certa tibi,
 Ergo sanctorum tua nunc Electio rerum
 Consiliumq; petas, cuiusq; dignus honos.
 Non alias probitas, genuina laude triumphet
 Actio vel repetet præmia digna sibi,
 Nec sic virtutum temones cœca voluntas
 Transfiliat, quin sit, quæ moderatur opus.
 Ergo tuis spectata pijs stent præmia musis
 Eximijs patris docta propago tui.

Hec tua suada docet; tibi sunt ea pabula mē-
 Actio que in terris nostra probata cluat. (tis
 Sic decet Aonijs hastam vibrasse palæstris
 Augibas ut redeant aurea serua suis.

Quæ satis est Patriæ, Patriq; tibiq; vidiſſe
 Aptari doctis, ſplendidiora comis,
 Sic ſapienſis erunt animi, ſed laude trium
 In decus erecti, quo ſpeciosus ades.
 Atq; ita luxurians, magnorum credo favore
 Indignus non es qui videare, Vale

â Tuo qui hæc lato affectu, & pro ne-
 cessitudinis noſtræ debito appo-
 ſuit.

JOSEPHO MATHESIO

MAgnoſ profeſtò & longè hone-
 ſtiſſimos optimorum ſtudiorum
 fructus illi ante alios in hac vitâ con-
 feqvuntur, qui omnes ingenij nervos
 in hoc intendunt unicè, quo & pro-
 deffe bonis ingenuo labore poſſint,
 & eruditioñis ſuæ memoriam præcla-
 ro literarum testimonio poſteris com-
 mendare. Horum longè præ ijs ce-
 lebritas eſt, qui quidem ad eruditio-
 nem maxima tollentes vota, ratio-
 nem ejus conſequendæ nſcientes, vel
 ūmia perſuadione ſui in medio cur-
 fu

719

su subsistunt, vel omnibus uno ore in
hiantes multa sibi proponunt, pauca
consequuntur, peregrinantibus si-
miles, quibus hoc evenit ut multa
hospitia habeant, nullas amicitias: i-
dem accidit his, qui dum omnia cur-
sim transmittunt, nihil solidi sibi
comparant, quo sit ut raro ad do-
ctrinæ decus assurgant, verumq;
studiorum fructum sentiant exigu-
um. Hæc fatis studiorum tuorum
Eruditissime FALANDER prætexen-
da sensui, quorum aliam longè Te-
inijisse rationem eventus desideria
multorum implens liquidò probat.
Naturæ enim ingenijq; adjutus felici-
tate, his remis sedulam industri-
am addere non ignavus fuisti, hære-
ditates multorum bibliothecas evol-
vens. Non ut instar canis trans
Nilum sitim irritares, sed magnos
congeminans haustus ut eruditione
non vulgari fibræ ditescerent. Per-
scrutando igitur ea facta est sagina
ut emensis Philosophiæ spatiosis cam-

pis

pis Laureæ proximam spem occupies,
Patriæ , parentum atq; amicorum
vota longum sperata expleturus. Ma-
cete igitur novis his titulis amicorum
mellitissime, quos tibi industria ac-
quisivit, virtus commeruit. Fruere
ingenio & fortunâ quo Patriæ elu-
ceas non ignobile sydus. Vale

GABRIEL FORTELIUS

SI studijs dat certa pijs perdocta Minerva
Præmia; cur cesset reddere digna tibi?
Quod, labor ergo tuus vigilatæ & tadiano-
Nunc capem: frater, promeruere decg. (Etis
Sic prostane Patri, prostant domuiq; paternæ
Gaudia, qua nullo sunt moritura die.

Ita studijs Domini frattis sui, licet debili
svada, gratulabar.

JOHANNES E. FALANDER.

